

IV. Kultura polityczna i historia polityczna

IV. Політична культура та політична історія

Василь Пахолок

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ НАГОРОД У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ

Vasyl Pakholok. The role of public awards in the process of formation of domestic political consciousness and culture.

It was examined state awards as a resource of influence on the process of formation of political consciousness and culture. It was revealed the specificity of the use of state awards in the national political and cultural practice.

The niche of state awards institutionally is in the structure of political symbols, and therefore entirely covers the functions of political symbols. Communication means, control and cognitive function is distinguished among the most significant general-symbolic functions. However, state awards have their inherent and own functions: political, stimulating, ideological, social, symbolic, diplomatic.

It was found out that the modern domestic awards practice has traditional affinity with the period of Soviet statehood which left a significant political and cultural imprint, although work on the creation of the national awards system in Ukraine began immediately after proclamation of independence. State awards obtained their legal definition on March 16, 2000 with the adoption of the Law of Ukraine "On State Awards of Ukraine". By that time a rather holistic system of distinctions has already been formed which could mark the merits of almost all spheres of public life. This law distinguishes such types of awards: Hero of Ukraine title; order; medal; nominal firearms award; honorary title of Ukraine; state prize of Ukraine; presidential award.

The title of the Hero of Ukraine is the highest degree of distinction, its assignment, depending on the grounds, includes the awarding of an order of the "Golden Star" - for doing a prominent heroic act, or an order of the state - for outstanding work achievements.

Often, presenting of state awards is an artificial attempt to create a cause for strengthening the social image of the government among the public, and in particular the wide range of awardees. So, six medals out of ten in Ukraine are commemorative and jubilee. Typically, the number of people presented by them is measured by hundreds or even by thousands. They are presented not for a particular merit, but as a reminder that the authorities are aware of pre-committed heroic deeds or events and persons involved in them. At the same time such awards represent a form of historical memory, contribute to emphasizing certain events of the past. In general the use of state awards as a mechanism of ranking political and historical priorities is a widespread world practice. In this context the Polish "East Cross" award is a sign of gratitude, respect and memory for those people who helped the Poles who were persecuted because of their nationality in the East in the years 1937-1959. The initiators of the award introduction focused on the award Yad Vashem - "Righteous among the Nations".

The political and cultural orientation of state awards is also seen in the nomination of state awards. There are four state awards: Taras Shevchenko National Prize of Ukraine, State Prize of Ukraine in the field of architecture, Oleksandr Dovzhenko State Prize of Ukraine, State Prize of Ukraine in the field of education are oriented at leaders who are capable by virtue of their profession to convey a certain ideology to the society. And only the State Prize of Ukraine in the field of science and technology allows nomination of representatives of other professions.

Each system of state awards under the condition of well-balanced domestic policy is formed in accordance with the strategic directions of social development and coordinates the demands of the society with the state interests. The lack of such coordination can cause a crisis of legitimacy of awards and as a consequence - distrust of state institutions, doubt in correctness of public policy and social justice. The authority of state awards and accordingly their positive influence on the political consciousness of society greatly undermine misunderstandings that arise periodically around their awarding.

So, despite significant cultural devaluation, state awards are not only a political symbol, an attribute of the country, stimulus for hard work and an effective resource of influence on formation of political

consciousness. With proper information campaign, schooling and education, the positive effect of this resource can be strengthened in times.

Qualitative visualization of award procedures should be ensured by using the potential of political rituals with broad involvement of the media. Presenting with high state awards must be the subject of television shows and be displayed in systematically adjusted social advertising.

Key words: state awards, political consciousness, political culture, hero of Ukraine, awards policy, propaganda, political and cultural values.

Успішність розбудови державності визначається цілим комплексом складових, котрі можуть мати абсолютно відмінну природу. Окремі із них (реформи, вибори, задоволення утилітарних потреб) здатні буквально миттєво впливати на поточну політичну ситуацію, однак їхній ефект може бути короткотривалим, а інші, зокрема політична свідомість та культура, – зберігають довготривалу дію, хоча утверджуються і трансформуються впродовж значних проміжків часу (інколи охоплюючи цілі історичні епохи). Тому науковий інтерес до формування політичної свідомості та культури має перманентну актуальність, і особливо загострюється в критичні часи, зокрема до різних суспільно-політичних переходів.

Сучасний етап вітчизняної державності обтяжений відсутністю чітко визначених політичних цінностей та завищеними сподіваннями на окремих політичних діячів, котрі часто навіть не мають структурованих програм. Це спричиняє різкі зміни суспільних настроїв, нівелює усталені цінності. Відсутність нерозривної державницької тяглості, тривалий період бездержавності спричинили неспроможність поточної політичної свідомості та культури оперативно, помітною мірою, пом'якшувати політичні виклики, що постають перед суспільством та державою. Відповідно, перед суб'єктами політичного процесу (елітами, громадськими об'єднаннями, самоврядними та владними структурами) постає завдання сприяти формуванню політичної свідомості, орієнтованої на західні плюралістичні цінності, спроможної виконувати стабілізаційно-компенсаторну функцію в сучасних умовах розбудови державності. Особлива роль у даному процесі належить державі, котру наділено засобами санкцій, пропаганди та заохочень, використання яких дає можливість корегувати напрями політико-культурного розвитку. Одним із таких ресурсів є державні нагороди. Присвоюючи певну нагороду, держава не лише «віддячує» за непересічний вчинок, але й пропагує певні політико-культурні цінності, подає взірець для наслідування.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми уже набули наукової розробки: нагородну систему держави як складову політичної культури досліджував сучасний російський філософ А. Дьомін [1], роль державних нагород у визначенні соціального статусу відображено у доробку ще одного російського дослідника – Н. Гусевої [2]. Значний науковий доробок у висвітленні окресленої теми зробили вітчизняні дослідники: потенціал політичної символіки, як ресурсу політичної освіти відображено у дослідженні В. Климончука [3], а політико-правова природа державних нагород є об'єктом наукових робіт А. Майдебури [4, 5], М. Дей [6], Д. Коритька [7]. Але загалом у політологічній площині проблема державних нагород як фактору впливу на формування політичної свідомості та культури є недостатньо вивченою, тому метою даної статті є дослідження ролі державних нагород як інституту впливу на процеси формування політичної свідомості та культури у контексті вітчизняної нагородної практики.

Державотворчий поступ України у напрямку розбудови державності за сучасними успішними світовими взірцями значною мірою ускладнюється політичною свідомістю, обтяженою проявами атавізмів радянського періоду. Поточні пріоритети політичного розвитку потребують адекватного динамізму політичної культури, оскільки будь-які соціальні зміни починаються передусім зі свідомості людей. «Підвищення рівня політичної культури та свідомості громадян є ключем до вирішення найгостріших

проблем як значної частини індивідів, так і самої держави, яка декларує своє прагнення стати демократичною, правовою та соціальною» [3].

У перехідних умовах формування політичної свідомості йде складним і суперечливим шляхом. З одного боку, це відбувається через критичне осмислення соціальної дійсності, поступову раціоналізацію чуттєвих уявлень людей, узагальнення тієї інформації якою вони володіють. Із іншого боку – за рахунок усвідомлення мети партійного чи політичного руху, тобто приєднання до вже сформульованих оцінок і норм громадянської поведінки. І нарешті шляхом емоційного прилучення до віри в справедливість, до тих чи інших політичних ідеалів [8, с. 527].

Перший шлях, через раціоналізацію, є найбільш бажаним, однак потребує цілеспрямованого культурного впливу упродовж тривалого часу із поступовим витісненням вкорінених політико-культурних пережитків та культивування модерних політичних цінностей. Натомість використання діючих оцінок і норм, а особливо емоційних очікувань та схильностей, дозволяє корегувати політичну свідомість в короткотривалій перспективі. Саме тут зростає потенціал політичного символізму, котрий за природою не апелює до глибоко-раціонального осмислення.

На думку Л. Климанської політичні символи виконують цілий ряд функцій [8, с. 240–245]. Функція експресії виявляється в усіх ситуаціях, де йдеться про залучення емоцій, про їхнє стимулювання та спрямування в позитивному чи негативному напрямку. Символи в політиці виявляють і демонструють два аспекти: ідеологічний та емоційний. Перший представляє та викликає ідеї, другий – породжує емоції та в такий спосіб насичує попередній почуттями. Саме тому, на думку дослідника, символічні тексти дуже рідко бувають емоційно нейтральними. Комунікаційна функція полягає в передачі абстрактних цінностей, апелюючи безпосередньо до емоцій та напівсвідомих асоціацій, оминаючи інтелектуальне впорядкування і складну вербалізацію. Пізнавальна функція дає можливість уявити те, що залишалося практично неосяжним. Функція контролю передбачає, що символи виражають моральні принципи, принципи політичної віри, виправдовують існуючий або бажаний політичний порядок, апелюючи до загальноновизнаних символів-авторитетів. Загалом у кожному конкретному випадку символи добираються та поєднуються так, щоб в індивіда формувалося певне бачення, виникали прогнозовані емоції, здатні стимулювати відповідні дії.

Серед найбільш значимих політичних символів вирізняють національно-державні (прапор, герб, гімн, конституція, національна валюта, знаки посадового та військового розрізнення, історичні документи, державні свята, державні нагороди). Перелік власне державних символів встановлено ст. 20 Конституції України. Він включає в себе Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Окрім суто атрибутивного призначення дані політичні символи покликані консолідувати націю, формувати і підсилювати почуття національної гордості та власної причетності до неї.

Державні нагороди серед національно-державних символів, є одним із найбільш мобільних ресурсів формування політичної свідомості та культури. Вони здатні майже миттєво реагувати на політико-культурні запити суспільства, пропонувати затребувані суспільні цінності та акцентувати на актуальних зразках поведінки.

Будучи одним із основних атрибутів держави, нагороди передають інформацію про її пріоритети та ідеологію. Практика їх застосування у свідомості громадян пов'язана із однією з головних моральних цінностей – поняттям справедливості [1]. В даному контексті особлива роль державним нагородам відводиться в країнах з тоталітарним чи гібридним політичним режимом, де їхнім завданням часто є короткотермінова

маніпуляція свідомістю громадян з боку влади, підняття рейтингу непопулярних політиків у владі чи опозиції.

Для державних нагород, як різновиду політичної символіки, притаманні й власні функції, до яких відносять наступні: політичну, стимулюючу, ідеологічну, соціальну, символічну, дипломатичну [5]. Суть політичної зводиться до можливості здійснення управлінського впливу інститутами державної влади за посередництва державних нагород. Дана функція може реалізовуватися виключно за умови володіння державою необхідним обсягом суверенітету. Стимулююча проявляється у спонуканні до продуктивної, суспільно корисної праці, оскільки нагородження є бажаним результатом оцінки певної діяльності або вчинків з боку держави і може містити матеріальну складову. Ідеологічна функція сприяє зміцненню та пропагуванню ціннісних концептів держави. Через інформаційну кампанію формується громадська думка про їх правильність та суспільну користь. Соціальна функція полягає у наданні особливого почесного статусу конкретній людині, підносячи її вчинок або системну працю до взірця для наслідування. Символічна функція не передбачає певної особливої заслуги нагородженого. Нагороди часто надаються особам, що обіймають певні посади (у тому числі звання: Президент, Надзвичайний і Повноважний Посол), або з нагоди пам'ятних дат. Дипломатична функція підкреслює прояв поваги до вшанованих офіційних осіб іноземних держав і є елементом дипломатичного протоколу.

Сучасна вітчизняна нагородна практика має традиційну спорідненість із періодом радянської державності, котрий залишив на ній вагомий політико-культурний відбиток. Радянські дослідники свого часу виробили єдиний підхід до розгляду явища державної нагороди, що поставала як засіб ушанування сумлінної праці та інструмент встановлення справедливості [7, с. 83]. Важливо зауважити, що у законодавчому та юридично-науковому обігу термін «державні нагороди» вживається відносно недавно. Зокрема, у законодавстві Української РСР термін «державні нагороди України» був уперше вжитий в указі Президії Верховної Ради Української РСР від 7 травня 1981 р. «Про затвердження Положення про державні нагороди Української РСР» [5].

Робота над створенням в Україні власної нагородної системи розпочалася одразу після проголошення незалежності. Уже в січні 1992 р. була створена Комісія Президії Верховної Ради України у питаннях заснування державних нагород України, перед якою постало питання розробки державної нагородної концепції. До складу Комісії, крім народних депутатів, входили і фахівці із геральдики. Законодавче визначення державні нагороди отримали 16 березня 2000 р., із прийняттям Закону України «Про державні нагороди України». До цього Президент України міг присвоювати почесні звання та відзнаки.

Першою нагородою в незалежній Україні стала Почесна відзнака Президента України (1992 р.) котра залишалася єдиною до 1995 р. Пізніше було започатковано інші відзнаки: ордени князя Ярослава Мудрого (1995 р.), Богдана Хмельницького (1995 р.), «За мужність» (1996 р.), «За заслуги» (1996 р.), княгині Ольги (1997 р.), медалі «За військову службу України» (1996 р.), «За бездоганну службу» (1996 р.), «Захиснику Вітчизни» (1999 р.), відзнака «Герой України» (1998 р.).

На той час Президентом була створена якісна та досить цілісна система відзнак, якими можна було нагороджувати громадян за заслуги практично у всіх сферах суспільного життя, що дозволило покласти систему президентських відзнак в основу системи державних нагород України [4, с. 174]. Наразі встановлення нових державних нагород конституційно визначено шляхом прийняття відповідних законів, а за Президентом закріплено повноваження встановлювати президентські відзнаки. Після прийняття Закону до нього було внесено ряд змін, після чого перелік державних нагород

поповнився орденом Данила Галицького (2003 р.), орденом Свободи (2008 р.), орденом «За доблесну шахтарську працю» (2009 р.), орденом Героїв Небесної Сотні (2014 р.), медаллю «За врятоване життя» (2008 р.).

Закон визначає державні нагороди як вищу форму відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною [9]. Серед видів нагород він розрізняє звання Герой України; орден; медаль; відзнаку «Іменна вогнепальна зброя»; почесне звання України; Державну премію України; президентську відзнаку.

Звання Герой України є вищим ступенем відзнаки. Його присвоєння, в залежності від підстав, передбачає вручення ордену «Золота зірка» – за здійснення визначного героїчного вчинку, або ордену держави – за визначні трудові досягнення. Для зручного носіння передбачена мініатюра даних нагород – фрачний варіант. Практика видачі одночасно із нагородою відповідних мініатюр вперше була застосована у 1992 р. із запровадженням Почесної відзнаки Президента України.

Зараз у нагородному інструментарії президента України є 10 медалей: медаль «За працю і звитягу» (2001 р.), ювілейна медаль «60 років визволення України від фашистських загарбників» (2004 р.), Хрест Івана Мазепи (2009 р.), ювілейна медаль «20 років незалежності України» (2011 р.), пам'ятна медаль «25 років виведення військ з Афганістану» (2014 р.), медаль «70 років визволення України від фашистських загарбників» (2014 р.), ювілейна медаль «70 років перемоги над нацизмом» (2015 р.), ювілейна медаль «25 років незалежності України» (2016 р.), «За участь в антитерористичній операції» (2016 р.), «За гуманітарну участь в антитерористичній операції» (2016 р.).

Шість нагород із наведеного переліку – пам'ятні та ювілейні. Як правило, чисельність таких відзнак вимірюється сотнями, або навіть тисячами. Вони вручаються не за конкретну заслугу, а як нагадування, що влада пам'ятає про попередньо здійснені героїчні вчинки або події та причетних до них осіб. На прикладі медалей «70 років визволення України від фашистських загарбників» (2014 р.) та «70 років перемоги над нацизмом» (2015 р.), положення про які практично не відрізняється, видно штучну спробу створення приводу для посилення соціального іміджу влади серед широкого загалу нагороджених. Водночас такі нагороди являють собою форму історичної пам'яті, сприяють розстановці політичних акцентів на певних подіях минулщини.

Використання державних нагород як механізму розстановки політико-історичних пріоритетів є поширеною світовою практикою. У даному контексті можна розглянути польську нагороду «Східний хрест» – знак подяки, поваги і пам'яті про тих людей, котрі допомагали полякам, яких переслідували через їхню національність на Сході у 1937-1959 роках. Ініціатори запровадження нагороди орієнтувалися на нагороду Яд Вашем – «Праведник народів світу». З цього приводу депутат польського Сенату М. Дворчик зазначив, що дана нагорода є інструментом східної політики Польщі, сприятиме підтримці громадянського суспільства на Сході, зближенню цих країн із ЄС, роззброєнню «історичних бомб» [10].

У нагородному арсеналі України є 36 номінацій звання «заслужений» у різних галузях професійної діяльності. Крім зазначеної нагороди передбачено також звання «Народний артист України», «Народний архітектор України», «Народний вчитель України», «Народний художник України», котрі можуть присвоюватися, як правило, не раніше ніж через десять років після присвоєння звання «заслужений» у відповідній галузі. Наявність почесного звання «народний» певною мірою підкреслює винятково важливе значення для держави визначених напрямків професійної діяльності. Таку

посилену увагу можна пояснити здатністю впливати на формування суспільної думки; пропагувати певні суспільно-політичні ідеї і цінності, зразки та норми поведінки, критерії сприйняття і оцінки дійсності через художні твори та образи.

Політико-культурна орієнтація державних нагород проглядається і в номінації державних премій. Чотири державні премії: Національна премія України імені Тараса Шевченка, Державна премія України в галузі архітектури, Державна премія України імені Олександра Довженка, Державна премія України в галузі освіти – знову ж таки орієнтовані на діячів, спроможних, у силу свого фаху, доносити певну ідейність до суспільства. І лише Державна премія України в галузі науки і техніки дає можливість номінуватися представникам інших професій.

Дисбаланс потенційних можливостей отримати державну нагороду за власну професійну діяльність, на думку окремих дослідників, «необґрунтовано знижує престижність деяких видів праці» [6, с. 130] та обмежує конституційні права громадян на рівні можливості в отриманні нагород і почесних звань, що заборонено ст. 24 Конституції України. Таким чином, можливість отримання державної нагороди прямо корелюється із сферою зайнятості індивіда в державному або приватному секторі; розмірами організації; механізмом нагородження; характером міжособистісних стосунків з безпосереднім керівництвом; пріоритетами правлячих кіл [2].

Кожна система державних нагород, за умови виваженої внутрішньої політики, формується у відповідності із стратегічними напрямками суспільного розвитку та узгоджує запити соціуму із державними інтересами. Відсутність такого узгодження може спричинити кризу легітимності нагород і, як наслідок, – недовіру до інститутів держави, сумніви в правильності державного курсу та соціальної справедливості. А це, у свою чергу, стримує розвиток політичної культури, спричиняє її виродження та породжує амбівалентні риси у політичній свідомості. Як один із способів посилення довіри до державних нагород та підняття їхнього авторитету часто пропонується змінити механізм прийняття рішень про нагородження, передавши прерогативу колегіальним органам: парламенту, судам тощо, але присвоєння державних нагород главою держави є загальноприйнятою світовою практикою.

Авторитет державних нагород, а відповідно і їхній позитивний вплив на політичну свідомість суспільства, суттєво підривають непорозуміння (часто скандали), що періодично виникають навколо їхнього присвоєння. Станом на січень 2017 р. в Україні високе звання «Герой України» присвоєно 429 особам, із них 170 нагороджено орденом «Золота Зірка» і 259 – Орденом Держави. Найбільш широкого суспільного резонансу набула справа позбавлення звання «Герой України» С. Бандери та Р. Шухевича, що були присвоєні Президентом В. Ющенком. Указ «Про присвоєння С. Бандері звання Герой України» було підписано 20 січня 2010 р., вже після першого туру президентських виборів, за результатами якого чинний президент не входив до лідерів перегонів. Із обранням нового Президента дане питання загострилося, оскільки «позбавлення державних нагород може бути проведено Президентом України лише у разі засудження нагородженого за тяжкий злочин за поданням суду у випадках, передбачених законом», а таких підстав не було. Відповідне рішення судом було прийняте, посиляючись на відсутність громадянства України в нагороджених [11] (що є обов'язковим для даної нагороди). Аналогічні подання були у справах колишніх радянських воїнів, що отримали високе державне звання, однак суд відмовився їх розглядати [12]. Загалом, звання «Герой України» присвоєно 17 особам, котрі ніколи не мали громадянства України (померли до проголошення незалежності). Першим його отримав Президент Карпатської України А. Волошин, згідно указу Л. Кучми, інші 16 були нагороджені В. Ющенком. Серед них п'ять ліквідаторів чорнобильської аварії (О. Лелеченко, В. Тішура, В. Ігнатенко,

М. Ващук, М. Тетенюк), чотири радянських воїни (О. Берест, М. Василюшин, Т. Маркус, К. Деревянко), три діячі культури (В. Стус, Г. Китастих, В. Івасюк), два діячі національного підпілля (С. Бандера, Р. Шухевич), один дисидент (О. Гірник), один рятувальник дітей у час голодомору 1932–1933 рр. (В. Івчук). Даний перелік є абсолютно різноплановим, формувався впродовж всієї каденції В. Ющенка і свідчить про відсутність вираженої політичної упередженості гаранта. Хоча В. Януковичу вдалося уникнути певних нагородних помилок своїх попередників, скандали із присвоєнням державних нагород не були поодинокими, часто відзнаки діставалися особам наближеним до правлячих кіл [13].

Статут нагород не передбачає строку давності вчинку, що став підставою нагородження, однак присвоєння державної нагороди за вчинок, що був відомим вже кілька десятиліть, можна пояснити або спробою ревізійності, або намаганням отримати політичні дивіденди. В обох випадках це не матиме бажаного політико-виховного ефекту, замість консолідації підірватиме авторитет відзнаки серед частини народу.

Гучний резонанс мала ініціатива позбавлення звання Герой України Н. Савченко, котра отримала його 02 березня 2015 р., перебуваючи під арештом у Росії. Після повернення Н. Савченко в Україну, 25 травня 2016 р., вже 22 липня на сайті Президента зареєстрували петицію, в якій просили відібрати у неї звання Героя України [14], оскільки її поведінка і політичні заяви стали об'єктом невдоволення серед частини політиків та пересічних громадян.

Ще одним предметом політичних та суспільних дискусій є проблема нагородження вогнепальною зброєю. В різний час, починаючи з 1995 р., в Україні, згідно з даними Української асоціації власників зброї, близько 50 тис. чиновників отримали нагородну зброю [15]. Повні списки нагороджених є поза вільним доступом, а тому піддається сумніву їхня адекватність статусу нагороди. У даному випадку зброя є саме нагородою, а не засобом самозахисту чи табельним знаряддям і факт її вручення не повинен бути таємницею, оскільки знижує функціональність нагороди. Аналіз матеріалів ЗМІ показав, що в абсолютній більшості повідомлення про нагородження зброєю стосувалися саме сумнівних ситуацій із присвоєнням зазначеної відзнаки, а тому доречно говорити швидше про негативний вплив їхнього присвоєння на політичну свідомість українців.

Присвоєння державної нагороди може бути не лише стимулом для подальшої сумлінної роботи в галузі, де уже досягнуто значних здобутків, але й перепусткою у політику. Саме таким чином склалася політична кар'єра шахтаря П. Солтуса, яка завела його у парламент. Подібним чином склалося і політичне майбутню першої вчительки-Героя України Т. Прошкуратової, котра вже через місяць після нагороди стала обличчям першої п'ятірки СДПУ(о), а згодом – народним депутатом України [16]. Практика залучення до політики осіб, що отримали нагороди і визнання за досягнення у професійній сфері, свідчить про наявність значного соціального капіталу здобутої нагороди.

Політико-пропагандистський ефект має не лише вручення державної нагороди, але й відмова від неї. У співвідношенні до нагороджених частка тих, хто відмовився від державних відзнак є мізерною. Відмова від державної нагороди є свого роду політичним протестом проти курсу держави або нагородної політики.

Отже, попри значну культурну девальвацію, державні нагороди є не лише політичним символом, атрибутом держави, стимулом для сумлінної праці, а й ефективним ресурсом впливу на формування політичної свідомості.

За умови правильної інформаційної кампанії, шкільної освіти і виховання, позитивний ефект даного ресурсу можна посилити у разі. Наразі система освіти і виховання фактично самоусунулась від формування політичної свідомості, посилюється

вплив утилітарних факторів [17]. У шкільній програмі практично не відведено місця Героям України, котрі за власною суттю покликані бути взірцем громадянина. Авторське опитування студіюючої молоді показало, що близько 85 % опитаних не знають жодного прізвища Героя України, жодного лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка за останні 20 років. Значною мірою це є наслідком відсутності відповідних акцентів у системі шкільної освіти, гуманітарної та інформаційної політики. Функції державних нагород як різновиду політичної символіки реалізуються лише частково. А тому ресурси, що вкладаються у державні нагороди, є неадекватними віддачі.

Підняти авторитет державних нагород та посилити їхній позитивний вплив на формування політичної свідомості можна через жорсткішу регламентацію присвоєння. Варто чіткіше зазначати персональну заслугу нагороджуваного, посилити увагу до статутів нагород, зробити доступними списки нагороджених. Соціально-політичний ефект нагород значно посилюється б за вільного доступу до усього переліку представлених осіб.

Слід забезпечити якісну візуалізацію нагородних процедур, використавши потенціал політичного ритуалізму із широким залученням ЗМІ. Вручення високих державних нагород має стати темою телевізійних шоу і відобразитися у системно налагодженій соціальній рекламі.

1. *Демин А. Л.* Наградная система государства как компонент политической культуры [Електронний ресурс] / А. Л. Демин. – Режим доступу : <http://www.dslib.net/soc-filosofia/nagradnaja-sistema-gosudarstva-kak-komponent-politicheskoy-kultury.html>

2. *Гусева Н. А.* Роль государственных наград в определении социального статуса в современном российском обществе: автореферат дис. на соискание ученой степени канд. социолог. наук : спец. 22.00.04 / Н. А. Гусева. – Санкт-Петербург, 2012. – 17 с.

3. *Климончук В.* Політична освіта як засіб реалізації політичних свобод демократичного процесу в сучасній Україні [Електронний ресурс] / В. Климончук // Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. – 2010. – № 1. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/655008/>

4. *Майдебуря А. М.* Становлення та розвиток інституту державних нагород України / А. М. Майдебуря // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса : Юридична література, 2003. – С. 170-176.

5. *Майдебуря А. М.* Державні нагороди – важливий атрибут державності України [Електронний ресурс] / А. М. Майдебуря. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/5852/%c0#>

6. *Дей М. О.* Державні нагороди як найвища форма правового заохочення / М. О. Дей // Право і безпека. – 2005. – № 4-5. – С. 129-133.

7. *Коритько Д. Г.* Нагородне право: стан дослідження проблематики / Д. Г. Коритько // Держава і право. – 2009. – Вип. 44. – С. 82-87.

8. *Основи політичної науки : курс лекцій. – Ч. 3 : Політична свідомість і культура / Б. Кухта, Л. Климанська, А. Романюк та ін.; за ред. Б. Кухти. – Львів : Кальварія, 1998. – 556 с.*

9. Закон України «Про державні нагороди України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1549-14>

10. «Східний хрест»: або про минуле без ненависті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/281676>

11. ВАСУ позбавив звання Героїв України Шухевича й Бандеру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.5.ua/polityka/vasu-pozbavyv-zvannia-heroiv-ukrainy-shukhevycha-i-banderu-video-span-29966.html>

12. Вищий адміністративний суд України розгляне справу про позбавлення звання «Героя України» радянських солдат [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://tsn.ua/ukrayina/spravu-pro-pozbavleniya-zvannya-geroyiv-radyanskih-voyiniv-peredano-u-vasu.html>

13. Державні нагороди як знак приналежності до «Сім'ї Януковича» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.pravda.com.ua/articles/2013/09/13/6997887/>

14. Активісти просять Порошенка забрати «Героя» у Савченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.depo.ua/ukr/politics/aktivisti-prosyat-poroshenka-zabрати-geroia-u-savchenko-26072016102500>

15. *Забелина Ю.* Таємничі «герої»: чому влада приховує імена нагороджених зброєю [Електронний ресурс] / Ю. Забелина. – Режим доступу :

<http://apostrophe.ua/ua/article/society/2017-01-05/tainstvennyie-geroi-pochemu-vlast-skryivaet-imena-nagrajdennyih-orujiem/9322>

16. *Солодько П.* Залишилося 253 Герої України. Хто вони? [Електронний ресурс] / П. Солодько. – Режим доступу :

<https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/01/13/14308/>

17. *Пахолок В.* Політична топоніміка як механізм впливу на політичну свідомість / В. Пахолок // Політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – Вип. 3. – С. 122-125.